

εἰδῶν τῶν ζώων, τὰ εὐρίσκομεν ἄγρια μόνον εἰς τι-
 νας τόπους τῆς ἡμετέρας γῆς, καὶ μολοντοῦτο γνω-
 ρίζομεν ἤδη ἐκ πείρας, ὅτι μεταφερόμενα εἰς ἄλλα
 μέρη τῆς γῆς οὐ μόνον ζῶσιν ἐπίσης καλῶς, ἀλλὰ
 καὶ ἐπ' ἀπειρον δύνανται νὰ αὐξάνωνται· τὰ διάφορα
 εἰδικὰ ἡμῶν ζῶα εἶναι τὰ ἀριστα παραδείγματα
 περὶ τοῦτο. Ἀλλὰ τὸ αὐτὸ παρατηροῦμεν καὶ εἰς τὰ
 φυτὰ, ὥστε ὁ ἐμπειρος φυσιοδίφης δύναται ὡς ἐκ τῶν
 ἰδιοτήτων αὐτῶν ἐν ἀκρεῖ νὰ διακρίνη ἀν ἀπὸ ταύ-
 τῆς ἢ ἀπ' ἐκείνης τῆς χώρας κατὰ γωνίας.
 Ὡς πρὸς τὸν ἄνθρωπον δὲ, δυνάμεθα καὶ ἐπιστημο-
 νικῶς νὰ δικαιολογήσωμεν τὸν δυσχυρισμὸν ὅτι ὑ-
 πῆρξεν ὠρισμένος τις τόπος τῆς ἡμετέρας γῆς, ὅστις
 πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς κοιτίς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.
 Ἄν δὲ ὁ τόπος οὗτος εἰσέτι ὑπάρχη, ἢ ἐνεκὰ τῶν
 διαφορῶν μεταβολῶν τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἐγεινεῖ
 ἄγνωστος εἰς ἡμᾶς, εἶναι ἀδιάφορον εἰς τὴν ἀλήθειαν
 τοῦ δυσχυρισμοῦ. Αὐτὴ ἡ ἰδιὰ πραγματικὴ ἀλήθεια,
 ὅτι ἄνθρωποι, ζῶα καὶ φυτὰ ἀπὸ τὴν ἀρχικὴν αὐ-
 τῶν πατρίδα εἰς ἄλλας χώρας μετοικίσαντες, οὐ μόν-
 ον ζῶσιν ἐν αὐταῖς, ἀλλὰ καὶ αὐξάνονται, καὶ ἀλ-
 λουοῦνται συνήθως εἰς τὰς ἐπερχομένας αὐτῶν γενεᾶς
 ἐνεκὰ διαφορῶν ἐξωτερικῶν τε καὶ ἐσωτερικῶν ἐπε-
 νεργειῶν, ἢ ἀλήθεια, λέγω, αὕτη μᾶς πείθει καὶ ἐπι-
 στημονικῶς νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γέ-
 νος ἀρχικῶς ἀπὸ ἐνὸς μόνου ζεύγους γονέων κα-
 τάγεται. Ἐὰν δὲ κατὰ τὰ εἰρημένα ἀναλιξώμεν καὶ
 τὸ βιβλίον τῆς φύσεως, οὐδένα τόπον εὐρίσκομεν, ὅς-
 τις εἰς τὰς παρ' ἐκάστῳ ἔθνη τῆς γῆς διακτερου-
 μένας ἱστορικὰς παραδόσεις οὐδ' εἰς τὸ παραμικρὸν
 νὰ ἀντίκηται. (ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ)

Γαβριήλ Σοφοκλῆς.

ΕΥΑ Η ΑΓΙΟΣ ΠΕΤΡΟΣ.

Ὁ ἅγιος Πέτρος, κωμόπολις ὄρεινῆ, ἐπὶ ἐνὸς τοῦ
 ὄρους Πάρνωνος κλάδου κειμένη, ὀρίζεται πρὸς βορ-
 ρᾶν ὑπὸ τῆς κώμης ἁγίου Ἰωάννου, πρὸς ἀνατολάς
 ὑπὸ τῆς κώμης Πλατάνου, Σιταίνης καὶ Καστανίτσας,
 πρὸς νότον ὑπὸ τῆς Βαρβίτσας καὶ Ἀρχαδῆς, καὶ πρὸς
 δυσμὰς ὑπὸ τῶν Βουρβούρων, Βερβαίνου καὶ Καστρίου.
 Ἐὰν ἀνατρέξωμεν εἰς τὰς ἀρχαίας πηγὰς, εὐρί-
 σκομεν εἰς τὸν Παισανίαν ὅτι ὑπῆρχε παρὰ τὴν ση-
 μερινὴν κωμόπολιν ἅγιον Πέτρον κώμη τις λίαν ἀ-
 ξιολόγος Εὐα. α' Ἀπὸ δὲ τῶν πολυανδρίων ἰόντι,
 Ἀθήνητέ ἐστιν, εἰς ἣν Αἰγινήται ποτε ὤκησαν καὶ
 ἑτέρα κώμη Νηρίς, τρίτη δὲ Εὐα μεγίστη τῶν κω-
 μῶν καὶ ἱερὸν Πολυκράτους ἐστὶν ἐν ταύτῃ Ὁ δὲ
 Πολυκράτης ἐστὶ καὶ οὗτος Μαχάσινος υἱός, ἀδελφὸς
 δὲ Ἀλεξάνορος καὶ ἰάται τοὺς ταύτῃ καὶ τιμὰς πα-
 ρὰ τῶν προποίκων ἔχει. Ἀνατείνει δὲ ὑπὲρ τὰς κώ-
 μας ὄρος, παρ' ὃ καὶ Λακεδαιμονίων ἐπ' αὐτοῦ πρὸς
 Ἀργείους ὄροι καὶ Τεγεάτας εἰσὶν, ἐς ἣκασι δ' ἐπὶ τοῖς
 ὄροις Ἐρμαῖ λίθου καὶ [ἐκ τούτων] τοῦ χωρίου τὸ ὄ-
 νομα (α).

Τάνος· εἰς γὰρ δὴ οὗτος ἐκ τοῦ Πάρνωνος κάττεισι
 ῥέων διὰ τῆς Ἀργείας καὶ ἐκδιδῶσιν εἰς τὸν Θουρέα-
 τὴν κόλπον (β). Τὸ χωρίον τοῦτο ἐρχόμεθα νὰ ἐξε-
 τάσωμεν. Καὶ περὶ μὲν τῆς κώμης Ἀθήνης ἢ κατὰ
 τὸν Θουκυδίδην Ἀθήνης, κειμένης ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ
 Ἄστρους ἄλλοτε θέλωμεν ἰδίως πραγματευθῆ. Περὶ
 δὲ τῆς Νηρίδος, ἣτις μετ' αὐτὴν ἔπαται οὐδὲν ἐτι
 γνωρίζομεν, καὶ πιθανὸν νὰ ἕκκετο παρὰ τῷ νῦν Κα-
 στρίῳ, ἐν τοῖς ἄκραις τῶν ἐμπειλόνων τοῦ ἁγίου Πέ-
 τρου Δραγαλιθοῦ καλουμένων, ὅπου καὶ παρὰ πολὺ
 εὐρίσκονται ἀρχαῖοι κέρκμοι καὶ ἄλλα λείψανα. Ἐν-
 τεῦθεν καὶ πολὺν πόνον λίθον οἱ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου
 Πέτρου οἰκοδομοῦντες μετακόμισαν. Μένει λοιπὸν ἡδὴ
 περὶ τῆς Εὐας, ὡς οἶον τ' ἐν ἐκτάσει νὰ λαλήσωμεν.

Ἄν ΝΑ. τοῦ ἁγίου Πέτρου περὶ τὴν ἡμίσειαν ὄ-
 ραν βαδίσωμεν, ἀπαντῶμεν ἐν τινὶ θέσει Βατοιάτῃ
 καλουμένῃ ἀρχαῖα ἐρείπια, ὅπου οὐ μόνον ἀπειροὶ
 κέρκμοι καθ' ἐκάστην ἀνασκάπτονται καὶ εἰς ἅγιον
 Πέτρον μεταφέρονται, ἀλλὰ καὶ πῖθοι ἀρχαῖοι εὐρέ-
 θησαν. Ἡ θέσις αὕτη εἶναι ἡ μόνη κατ' ἐκεῖνο τὸ μέ-
 ρος ἀξία πρὸς ἰδρυτὴν κώμη τινὴς ἀξιολόγου, εἰς ἀ-
 γροῦς ἡδὴ μετατραπείσα ἀραβοσίτου. Ἀπέναντι ταύ-
 τῆς ΝΑ. ἐν περίπου τέταρτον ἐπὶ λοφιδίου κυκλώ-
 πειον ἀπαντῶμεν τετράγωνον παραπολὺ μικρὸν καὶ
 παρ' αὐτῷ μετὰ καὶ ἄλλων πετρῶν κυλινδρικήν τινα
 στήλην ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἐρρι-
 μάνην. Τὸ τετράγωνον τοῦτο ἐθεώρουν οἱ τῶν τόπων
 τούτων λόγιοι ἀμφιθέατρον· ἀλλ' οὐδὲ ὅπως παραδεκτέα
 εἶναι ἡ γνώμη τῶν ἐνεκὰ τῆς σμικρότητός του, δυνα-
 τὸν ὁμως πρὸς τιμὴν θεοῦ τινος ἢ ἔρωτος ἐνταῦθα ἱερὸν
 τι νὰ ἰδρυτο. Ταύτην θεωροῦμεν ὡς τὴν κώμην τοῦ
 Παισανίου Εὐαν· τὸ δὲ τετράγωνον πιθανῶς ὡς τὸ ἔπ-
 θεν τοῦ Πολυκράτους ἱερὸν· διότι, ὡς αὐτὸς ὁ Παισα-
 νίας λέγει, ἀνατείνει ὑπὲρ τὰς κώμας ὄρος ἐπὶ τοῦ ὀ-
 ποίου τὰ ὄρια τῶν Λακεδαιμονίων καὶ Ἀργείων καὶ
 Τεγεατῶν εἰσι. Καὶ τῷ ὄντι τὸ ὄρος τοῦτο νῦν καλεῖται
 Ζυγὸς (γ), ἐπ' αὐτοῦ μέχρι σήμερον τρεῖς πηχυεῖς
 σωροὶ ὑπάρχουσι κοινῶν λίθων πλησίον ἀλλήλων κει-
 μένων, οὓς καὶ φονευμένους οἱ ἐνταῦθα κατοικοῦν-
 τες καλοῦσιν ἐν εἰδῇ μνημείων ὄντας. Οὗτοι βε-
 βαιῶς τρεῖς ὄντες τοὺς τρεῖς ἐμφαίνουσι τῶν τριῶν
 πολιτείων Λακεδ. Τεγέας καὶ Ἀργούς ὄρους. Ὅταν
 λοιπὸν οἱ φονευμένοι ἦναι αἱ Ἐρμαῖ τῶν λίθων, ἥτοι
 τὰ ῥηθέντα ὄρια, καὶ ἐπ' αὐτὰ καὶ τὸ ὄρος ἕκκειντο αἰκῶ-
 μαι, οὐδεμίᾳ ἄλλῃ ὑπάρχει θέσις οὕτω κατάλληλος
 πλὴν τούτων, ἐν ἣ καὶ ἀρχαῖαν ἀ διατηρῶνται ἐρείπια.

Ἐκ τοῦ ὄρους τούτου (Ζυγοῦ ἢ φονευμένων), ὡς

(β) Παισαν. βιβλ. 6. κεφ. 38. ὡς καὶ Θησαυρὸν
 Ἐνρίκου Στεφάνου εἰς τὴν λέξιν Εὐαν.

(γ) Ὁ Ζυγὸς περὶ τὴν ἡμίσειαν ἀπέχει ΝΔ τῆς
 κωμοπόλεως ὄραν καὶ ἐπ' αὐτοῦ παρὰ τὴν ὁδὸν τῆς Σπάρ-
 τῆς αἱ Ἐρμαῖ, μετὰ τὸ τοῦ Ζυγοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πέτρου
 ὑπεράνω τῆς Κρύας Βρύσεως εἰσέτι ἴχνη φαίνονται τῶν ὑπὸ
 τῶν τροχῶν τῶν ἀμαξῶν κατασταθέντων αὐλάκων.

(α) Ἐνταῦθα ἐπροσθέσαμεν εἰς τὸ κείμενον ἐκ τοῦ ὄ-
 ρου ἢ ἐξ ὧν καὶ τοῦ χωρίου. . . οὕτως ἔπραξε καὶ ὁ
 Λατίνος μεταφραστὴς τὸ de quibus προσθέντων.

Ἐκ τούτων ἀπάντων ἀποδεικνύεται ὅτι ὄχι καλῶς ἐδόθησαν τὰ ὀνόματα εἰς τὰς παρακειμένας κομποπόλεις ὑπὸ τῆς ἡμετέρας κυβερνήσεως, τὸν μὲν ἅγιον Πέτρον, δῆμον Πάρωνος καλεσάσης, τὸ δὲ Καστρίον, δῆμον Τανίας, ἐκ τοῦ ὕρου καὶ ποταμοῦ ἀντὶ Νιρίδος καὶ Βίας ἄς, ὡς εἶδομεν, ὁ Πυρσανίας ὑπὸ τοὺς φρονεμένους ἢ Ἑρμᾶς ἔθεσεν.

Στέφανος ὁ Βυζάντιος πόλιν Ἀρκαδίας θεωρεῖ τὴν Εὔαν. « Εὔα πόλις Ἀρκαδίας. Θεόπομπος ἔκτωρ ἄλλα δὲν εἶναι ὀρθόν, εἰς τὰ Λακωνικά, ὡς εἶδομεν, περιλαμβανομένη ὕρια, ἐκτὸς ἂν ἑτέρα ταύτης ἐν Ἀρκαδίᾳ ὑπῆρχεν, ἣν ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν.

Οἱ ἀρχαιότεροι νομισματολόγοι νομίσματα τὴν ἐπιγραφὴν εὐ φέροντα εὐρόντες εἰς τὴν κόμην ταύτην τὰ ἀπέδωσαν ἀλλ' ἡ πλάνη των μετ' οὐ πολὺ ἀπεδείχθη· ἐπειδὴ τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ εὐρέθησαν ἐν Κύπρῳ νομίσματα τῶν δύο βασιλέων τῆς Σαλαμίνος Βυαγόρων, ἐξ οὗ καὶ τοῦ λοιποῦ τῆς Σαλαμίνος θεωροῦνται νομίσματα. Ὁ Mionnet (Suppl. vol. 4. p. 9. 48) λέγει ὅτι εὐρέθη νόμισμά τι, ἐπὶ τοῦ ἐνὸς μέρους ἔχον ΓΒ μετὰ τοῦ Διὸς ὀρθίου, ἀρ' ἑτέρου δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΑΧΑΙΩΝ ΕΥΑΙΩΝ μετὰ γυναικὸς καθημένης. Φαίνεται ὅμως ἀπορον ἕνεκα τῆς σμικρότητος καὶ τῶν ἐρειπίων τῆς εἰς αὐτὴν ἂν ἀποδοθῇ· ἀλλ' ἂν τοὺς ἐν τῷ προομίῳ τοῦ Θουκυδίδου λόγους ἀναμνησθῶμεν ὅτι πολλαὶ πόλεις καταστρεφόμεναι οὐδὲν ἀφίνουσι τῆς λαμπρότητός των ἔχουσ, παραδεχόμεθα ὅτι δυνατὸν ἐπὶ τῆς παρακμῆς τῆς Σπάρτης, ὅτε αὐτὴ ἐμονώθη καὶ τὸ πλεῖστον τῶν περιόικων ἰδίως ἐδαιοκούντο Ἐλευθερολέκωνες καλούμενοι, ἡ Εὔα εἰς τοσοῦτον νὰ ὑψώθη βαθμὸν, ὥστε καὶ ἴδιον νὰ κόψῃ νόμισμα.

Καὶ ὁ Πολύβιος ἀναφέρει τόπον τινὰ παρὰ τὴν Σελασίαν, *Evan*· ἀλλὰ δὲν πρέπει τοῦτον μὲ τὴν κόμην Εὔαν νὰ συγχέωμεν, ὡς εὐθὺς μετὰ τὸ παρατιθέμενον χωρίον θέλωμεν δεῖξει. « Ὁ δὲ Κλεομένης προσδοκῶν τὴν ἐφοδὸν, τὰς μὲν ἄλλας τὰς εἰς τὴν χώραν εἰσβολὰς ἡσφαλίσατο φυλακαῖς καὶ τάφοις καὶ δένδρων ἐκκοπαῖς· αὐτὸς δὲ κατὰ τὴν Σελασίαν καλουμένην μετὰ τῆς δυνάμεως ἐστρατοπέδευσε, τῆς πάσης ὑπαρχούσης αὐτῷ στρατιᾶς εἰς δύο μυριάδας, στοχαζόμενος ἔκ τῶν κατὰ λόγον, ταύτη ποιήσεσθαι τοὺς ὑπεναντίους τὴν εἰσβολὴν, ὃ καὶ συνεκέρυσεν· δύο δὲ λόφων ἐπ' αὐτῆς τῆς εἰσόδου κειμένων, τὸν μὲν Εὔαν, τὸν δ' ἕτερον Ὀλυμπον καλεῖσθαι συμβαίνει· τῆς δὲ ὁδοῦ μεταξὺ τούτων παρὰ τὸν Οἰνοῦντα ποταμὸν φερούσης εἰς τὴν Σπάρτην, ὁ μὲν Κλεομένης τῶν προειρημένων λόφων συνάμωρα τάφρον καὶ χάρακα προβαλόμενος ἐπὶ μὲν τὸν Εὔαν ἔταξε τοὺς περιόικους συμμάχους, ἐφ' ὧν ἐπέστησε τὸν ἀδελφὸν Κυκλείδην, αὐτὸς δὲ τὸν Ὀλυμπον κατεῖχε μετὰ Λακεδαιμονίων καὶ τῶν μισθοφόρων. Ἐν δὲ τοῖς ἐπιπέδοις παρὰ τὸν ποταμὸν ἐφ' ἐκάτερα τῆς ὁδοῦ τοὺς ἵππους μετὰ μέρους τινὸς τῶν μισθοφόρων παρενέβαλεν (α). Ἐν μὲν δὴ τῷ παρὰ τῷ Οἰνοῦντι ποταμῷ ἔ-

Σημ. α. Πολύβ. βιβλ. 6'.

Σημ. Μίαν καὶ ἡμίσειαν ὄρεον ΒΑ αὐτῆς εὐρίσται τι φρούριον Παλαεὸκαστρον ὑπὸ τῶν Ἀγιοπετριτῶν καλούμενον, ἐν δὲ τῇ ἱστορίᾳ τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ Κρη-

καίτο ἡ Σελασία καὶ παρὰ τὸν ποταμὸν αὐτὸν ἐφ' ἐκάτερα τῆς ὁδοῦ ὁ Κλεομένης ἔταξε τοὺς ἵππους. Ὁ δὲ Οἰνοῦς εἶναι ἡ νῦν καλουμένη *Ποταμιά*, ἀρχόμενος καὶ αὐτός ἐκ τοῦ αὐτοῦ τῶν Ἑρμῶν ὄρους τοῦ πρὸς τὰς Καρυάς· δηλ. ῥεῖ πρὸς νότον τῶν Ἑρμῶν ὁ ποταμός, ἐνῶ τὴν Εὔαν ὁ Πυρσανίας βορείως θεωρεῖ τῶν Ἑρμῶν καὶ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Θυρεάτου κόλπου· δεύτερον ὅτι τὸ ἱππικὸν παρέταξεν ἐν τοῖς ἐπιπέδοις τοῖς παρὰ τὸν ποταμὸν, ἀλλὰ ποῦ παρὰ τὴν ῥηθεῖσαν Εὔαν (Βατσιώτην) ἐπίπεδον, ὁρεινοτάτην οὖσαν; Ἐν ταύτῃ οὔτε πεντακόσιοι δὲν ὑπάρχει θέσις ἐπίπεδος νὰ παραταχθῶσι στρατιῶται· μένει λοιπὸν ὁ Εὔας τοῦ Πολυβίου ἕτερος νὰ εἶναι τόπος καὶ λόφον μόνον νὰ φανερόνῃ. Ἐπίπεδον δὲ τοιοῦτον τὸν Οἰνοῦντα ποταμὸν μετὰ τὰς ἐκ τῶν Ἑρμῶν πηγὰς του ἀκολουθοῦντες οὐδὲν ἄλλο ἀπαντῶμεν, ἢ τὸ πλησίον τοῦ νῦν Βουρλιά, ὅνπερ ἡ Κυβέρνησις πάνυ συνετῶς δῆμον Σελασίας ἐκάλεσεν. Οἱ δὲ ῥηθέντες ὑπὸ τοῦ Πολυβίου λόφοι εἶναι, νομίζω, αὐτοὶ ἐκεῖνοι οἱ ἐφ' ἐκάτερα τῆς νῦν τῆς Σπάρτης ὁδοῦ, οἱ εἰς τὸ ἄκρον τοῦ πεδίου ὄντες, ὀλίγον πρὶν εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον τοῦ Βουρλιά φθάσωμεν.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐξήχημεν περὶ τῆς αὐτῆς ἀρχαιότητος συμπεράσματα· φαίνεται δ' ὅτι τὴν μεγίστην ἔσχεν ἐπίδοσιν ἐπὶ τῆς πτώσεως τῆς Σπάρτης μέχρι καὶ τῶν χρόνων αὐτῶν τοῦ περιηγητοῦ Πυρσανίου· ἀλλὰ ποῖα ὑπῆρξεν ἐπὶ τοῦ Μεσσιῶνος δὲν γνωρίζομεν. Ἐκ τῶν σωζομένων ὅμως αὐτῆς σποράδην ἐρειπίων εἰκάζοντες δυνάμεθα μετὰ πιθανότητος νὰ εἰπώμεν ὅτι ὄχι πολὺ μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Ἑλλάδος δὲν θὰ ἐπέζησε, καὶ ἐπὶ τῶν μέσων χρόνων δὲν θὰ ὑπῆρχε.

Ἐπὶ δὲ τῶν νέων χρόνων πάλιν ὡς κόμη τις τῆς Πελοποννήσου ἀξιόλογος ἀναφρίσκει, εἰς ἄλλην παρὰ τὴν ἀρχαίαν θέσιν, τὸν νῦν ἅγιον Πέτρον. Πόθεν ὁμοῦς αὕτη ἀποκρίσθη, ἢ ἂν ἐκ τῆς ποτὲ πλησίον κόμης, ἢ ἐξ ἄλλου τινὸς μέρους ἀγνοοῦμεν, ὡς καὶ περὶ τῆς κόμης Καστρίου. Ἐνῶ πολλὰς πέριξ αὐτῶν κόμας, ὡς τὰ Δολιανὰ, ἅγιον Ἰωάννην κτλ. γνωρίζομεν. Καὶ τῶν μὲν Δολιανῶν μέχρι σήμερον βλέπομεν ἐκ τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης τὴν ἐξ Ἀλβανίας καταγωγὴν των· καὶ εἶναι θαῦμα πῶς ἠδυνήθη ἡ μικρὰ ὁμάς τῶν ἀνδρῶν τούτων μεταξὺ τοσοῦτων ἀλλοφύλων νὰ τοποθετηθῇ. Ἀρ' ἑτέρου δ' ὁ ἅγιος Ἰωάννης· καὶ ἐκ τῶν σημερινῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων του παραβαλλομένων πρὸς τὰ τῶν νῦν Αἰγινήτων, δεικνύει ὅτι ἐκ τῶν ἀρχαίων κατάγονται Αἰγινήτων, τῶν ἐπὶ τοῦ

τὸς τινὸς συγγραφεῖς τῆς Ὀργυιᾶς. Ἐκ τῶν ἐρειπίων του κρίνοντες βλέπομεν ὅτι εἶναι κτίσμα τοῦ μεσαιῶνος. Ἐπὶ αὐτοῦ δὲ καὶ τινες τῶν περιηγητῶν, οἵτινες αὐτὸ θεωροῦσιν ἐπὶ ἀρχαίου ἐκτισμένου τείχους, καὶ τοῦτο οὐδόπως εἶναι ἀπίθανον ἕνεκα τῆς ὀχυρᾶς καὶ προσφόρου θέσεώς του. Ἐπὶ αὐτῷ δ' ἐν τῷ πεδίῳ τῷ καλουμένῳ Ξεροκάμπι παρὰ τὴν θέσιν Λεπιδαν ἔκειτο ἡ κομποπόλις. Τὸ φρούριον τοῦτο μετὰ πολλῶν ἄλλων τῆς Πελοποννήσου εἰς τὰς χεῖρας τοῦ πρώτου μετὰ τοὺς Ῥωμαίους καὶ Γαλακτομαίους ἔπεσε τῶν Φράγκων. Ἐῖτα δὲ μετ' ὅλης τῆς Πελοποννήσου, ὁπτατῆς εἰς τὸν τελευταῖον βασιλεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοὺς Ἑταροὺς καὶ ἐκείθεν εἰς τοὺς Τούρκους.

Πελοποννησιακού πολέμου ἐν Θυρέα μεταναστάντων τικοῦ σχολείου, 27 τοῦ Ἑλληνικοῦ, 5 γυμνασίων καὶ ὅτι ἐνεκα πειρατικῶν ἐπιδρομῶν ἠναγκάσθησαν νὰ ἀφίσωσι τὴν παραλίαν ὑπὲρ τὰς τρεῖς μικρὰν αὐτῆς ὄραν μετακίσησαντες. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τὰς Πρασιὰς, μετακισάντων εἰς τὸν νῦν Πραστόν. Τὸ αὐτὸ ἐπίσης καὶ περὶ ἁγίου Πέτρου καὶ Καστρίου λέγεται ὅτι ἀμφότεραι ἐπίσης αἱ κώμη ἐνεκα πειρατικῶν ἐπιδρομῶν ἐκ τοῦ πεδίου Θυρέας μετακίσθησαν, καὶ οἱ μὲν τῆς κώμης Καστρί τῶν ποταμῶν ἀπολουθῶντες ἐφθάσαν εἰς τὴν νῦν κωμόπολιν Καστρίαν, οἱ δὲ τοῦ ἁγίου Πέτρου δι' ἄλλης ὁδοῦ καὶ μάλιστα διὰ τῶν ὄρεων εἰς ἅγιον Πέτρον. (α)

Κατὰ δὲ τὸ 1769 ὅτε τὴν Πελοπόννησον ἄπκασαν κατεπλημύρησαν Ἀλβανοὶ ἐνεκα τῆς ὑπὸ Μπαγάκη καὶ Κρεβατᾶ κατὰ τῶν Τούρκων συνδρομῆ τῆς μεγάλης Αἰκτερίνης ἐπαναστῆσεως, τότε ὁ Ἅγιος Πέτρος ὑπὸ τῶν εἰσέτι ζώντων ἀναφέρεται ὅτι 650 περιελάμβανεν οἰκογενεῖας, ἐξ ὧν περὶ τὰς 520 ἀναχωρήσασαι ἐνεκα τῶν μεγάλων αὐτῶν καταπιέσεων, ἄλλοι μὲν ἦλθον εἰς τὰς Κυθωνίας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἀπόκισαν, ἄλλοι δὲ εἰς τὴν πλησίον αὐτῆς κώμην Νύριον κλυομένην, καὶ ἄλλοι εἰς διάφορα τῆς Πελοποννήσου καὶ μάλιστα τῆς Λακωνίας μέρη, ὅπου ὀλιγώτεροι ὑπῆρχον καταδυναστεύεις. Ἐμείναν δὲ μόνον περὶ τὰς 70 οἰκογενεῖας καὶ ἐκ τούτων ἅπασα κατ᾿ἀγεται ἡ κωμόπολις. Αὕτη ἐνεκα τοῦ λαμπροτάτου κλίματος κατ' ἐκάστην αὐξάνουσα ἠδυνήθη ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν ἀγῶνος ὑπὲρ τοῦς 250 νὰ δώτῃ στρατιῶτας. Ἐκ τούτου βλέπομεν ὅτι ὁ πληθυσμὸς γιγαντιαίως προέβη βήμασι.

Μετὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν εὐνομούμενη ἔτι μᾶλλον κατ' ὄλα οὕτως ἀνιπτύσσεται καὶ μάλιστα κατὰ τὸν πληθυσμὸν, ὥστε κατὰ τὸ 1850 γενομένης ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἀπαραριθμήσεως τῶν κατοίκων εὐρέθησαν οἱ πάντες 2893, ὧν οἱ 1472 ἄνδρες. Τὸ δὲ 1852 γενομένης πάλιν ἐξετάσεως εὐρέθησαν 2967, ὧν οἱ 1466 ἄνδρες. Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1853 μέχρι σήμερον ἠύξησαν οἱ ἐν ἁγίῳ Πέτρῳ κάτοικοι κατὰ 63, ἦτοι ἐγεννήθησαν 83 καὶ ἀπέθανον 20, καὶ ταῦτα ἐνῶ ὁ δέκατος τοῦ ἔτους ἤρχισε μὴν.

Τούτων ἀπάντων κατ' ἐπάγγελμα 128 εἰσὶ γεωργοί, 102 ποιμένες, 344 ἐργάται, 26 ὑπηρέται, 13 ὑπηρέτριαι, 16 μικροῦμποροὶ, 80 κτηματῆται τρίτης τάξεως, 20 δημόσιοι ὑπηρέται, 4 ἐπιστήμονες διδάσκαλοι, 4 ἰατροί, 7 δημοδιδάσκαλοι ἐν ἐνεργείᾳ, 3 δικηγόροι, 2 φαρμακοποιοί, 4 ἱερεῖς τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος, 13 ἀργοί, 250 μαθηταὶ τοῦ δημο-

(α) Ὁ ἀποθνῶν Πισιᾶ Κυριάκος ἐκ Πρασιῶν διτείνεται φυλλάδα τινὰ περὶ τῆς Κυθουρίας εὐρών ὅτι ὁ Ἅγιος Πέτρος καὶ τὸ Καστρίον ἐκ Θυρέας ὠκίσθησαν. Ὁ δὲ Κ. Α. Κονδάκης εἰς τὰ αὐτοῦ ἀνέκδοτα ἀπομνημονεύματα λέγει ὅτι τρεῖς οἰκογενειάρχαι ὁ Κωνσταντῆς Κοτσουρίτης ὁ Παπᾶ Νικόλας καὶ ὁ Γεώργιος Καλλίσης τὰς ληστείας καὶ αἰχμαλωσίας τῶν ἐξωτερικῶν βαρβάρων φεύγοντες ἦλθον καὶ κατόκησαν τὴν τότε δασώδη ταύτην χώραν, καὶ ἐκ τούτων κατάγονται ἅπαντες οἱ μετὰ ταῦτα ἁγιοπετρίται. Ὅθεν καὶ αὐτὸς ἐκ τῶν παραλίων νομίζει αὐτοὺς ἐνταῦθα ἀποσυρθέντας. Τὸ δὲ δασώδες αὐτῆς ἢ μέχρι χθὲς ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Κατοκρίδῃ σωζομένη ἐκ σπάρτου δοκῆς ἀρκετὰ τὸ ἀποδεικνύει.

καὶ 4 πνευματικῶν.

Ἡ κυρίως γεωργία, ἂν καὶ οἱ κάτοικοι τὰ μάλιστα εἶναι φιλόπονοι, μεγάλην διὰ τὸ λεπτόγειον καὶ πετρώδες οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ λάβῃ ἐπίδοσιν μόνη δ' ἡ ἀμπελοφυτεία προώδευσε θαυμασίως· καὶ ἐνῶ τὸ πρότερον οἶνον δὲν εἶχον νὰ πίωναι οἱ κάτοικοι, ἤδη ὑπὲρ τὰς 800,000 παράγει ὀκάδας, σίτον δὲ 2,000 μόνον κοιλὰ, σιτοκριθὴν, 6,000, κριθὴν 5,000, σίκαλιν 600, ἀραβόσιτον 2,000 τὸ ὅλον 15,000 κοιλὰ δημοτριακῶν καρπῶν. Ἄν δὲ 3,000 ἄνθρωποι χρειάζονται 3,000 κοιλὰ ἑκαττον μῆνα, οὔτε τὸ ἥμισυ ἡ κωμόπολις αὐτὴ κάμνει τῆς τροφῆς τῆς, ἀλλ' οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ παράξῃ περισσότερον, μὴ ὑπαρχουσῶν ἀκαλλιεργήτων γαιῶν. Ἡ δὲ δένδροφυτεία εἰς μωρίας καὶ τινα ἄλλα, οἶον κερασεῖας, βισυνίας, ἀπιδέας, μηλέας, δαμασκηνέας κτλ. περιορίζεται ἐνεκα τῆς ψυχρότητος τοῦ κλίματος καὶ τῆς περιορισμένης θέσεως. Ἐξ ὅλων τούτων μόνον διὰ τῶν μωρίων περὶ τὰς 700 λαμβάνει ὀκάδας μέταξαν, τὰ ἄλλα δένδρα ἐξ ὧν ὁ Ἅγιος Πέτρος εἶναι κατάφυτος πρὸς ἰδίαν τῶν χρῆσιν ἔχοντες. Ἡδὲ δὲ ἤρχισεν νὰ ἐπιμελήτῃ ἡ καστρινέα, πολλῶν Κρητικῶν ἐμβολιασθέντων, ἀλλὰ μικρὸν ἐκ τούτων περιμένεται τὸ εἰσόδημα ἢ εἶσθαι μέγα, ἂν δὲν τὰς κατέστρεφον, ἐπ' αὐτῶν τὰς ἀμπέλους τῶν φυτεῶντες. Τὸ δ' εἰσέτι τῶν ἐγχωρίων καπτάνων εἰσόδημα εἰς 40—50 χιλιάδας ἀναβαίνει ὀκάδας.

Ἡ δὲ ποιμαντικὴ καὶ αὐτὴ μικρὰν δίδει ὠφέλειαν καὶ οὐδέποτε ἐλπίζεται μεγάλη, μὴ ἐχόντων τῶν ποιμένων ἴδια καὶ καλὰ διὰ τὰ ποιμνιά των χειμαδία. Ὅθεν ἂν αὐξήσῃ διὰ τινὰ ἔτι κατ' ἀριθμὸν τινὰ αἴφνης καταστρεπτικοῦ ἐπελθόντος τινοῦ χειμῶνος, ἐλαττοῦται περισσότερον ὁ ἀριθμὸς των, κατ' ὅ,τι πρότερον ἠύξησε. Περὶ τούτου μεγάλη ἔπρεπε νὰ ληρθῇ πρόνοια, ὡς καλλιτέρου ὄντος τοῦ τυροῦ τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἀφ' ὅλων τῶν ἄλλων Πελοποννησιακῶν τυρῶν. Ἄπαντα δὲ τὰ εἰς ἁγίον Πέτρον ὑπάρχοντα πρόβατα καὶ αἰγας εἰς 12,000 περίπου ἀναβαίνουνσι. Βόας ἔχουσιν ὀλίγους καὶ τούτους μόνον διὰ τὴν γεωργίαν των, ἡμίονας δὲ περισσότερους (περὶ τοῦς 400, τῶν βοῶν) ἐπειδὴ ἅπαντες ἐκ τούτων ἀπολαμβάνουσι τὰ πρὸς τὸν βίον.

Ἄλλ' οὔτε τὸ ἐμπόριον, ἂν καὶ οἱ κάτοικοι πρὸς τοῦτο ἐπίτηδες ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ εἶναι πεπλασμένοι καὶ διὰ τοῦτο εἰς ἀπάσας εἶναι διεσπαρμένοι τὰς χώρας, μεγάλην περιμένει ἀνάπτυξιν· ἐν μὲν ἐνεκα τῶν μικρῶν τῶν ἐμπορίων τοῦ μέρους τούτου κεφαλαίων, ἕτερον, διότι οὐδὲ ἡ θέσις τῆς κωμόπολεως εἶναι ἐμπορικὴ διὰ τινος ἀξιολόγου ὁδοῦ μετὰ πόλεως ἢ λιμένος τινός συγκοινωνοῦσα. Ἄλλ' ἅπαν ἤδη περιορίζεται τὸ ἐμπόριον εἰς τυρὸν 3—4 χιλιάδων στατήρων, ὀλίγον βούτυρον, μέταξαν καὶ ἔλαιον ἐνῶ ὄχι πρὸ πολλῶν χρόνων καὶ εἰς τοῦς 7,000 καὶ ἔτι πλέον ἔφθασε τυροῦ στατήρας.

Ἡ βιομηχανία, ἣτις ἅπαντα τὸν πολιτισμένον κόσμον πλουτεῖ, σχεδὸν εἶναι ἄγνωστος εἰς τοῦτον τὸν

τόπον, τινῶν σιδηρουργῶν καὶ ξυλουργῶν διὰ τὰς ἀπολύτους χρείας τοῦ τόπου ὑπαρχόντων. Καὶ εἰς τοῦτο πρέπει ἡ κυβέρνησις νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν τῆς, βιομηχανικόν τι πρὸς ἐκείνους τοὺς τόπους συσταίνουσα κατάστημα, καὶ διότι οἱ κάτοικοι εἶναι πρὸς τούτοις εὐφρόντατοι, καὶ διὰ νὰ μὴ καθ' ὅλην διασπείρονται τὴν Ἑλλάδα, ἀνθρακκὸς ἐκβάλλοντες, ἢ μετὰ τῆς ἀξίνης τῶν τὴν γῆν ἐργαζόμενοι, ὡς ἀπάτριδας. Εἰς τούτους ἐπρεπὲν εἶτι ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως νὰ διανεμηθῶσι πολλαὶ τῶν γαῖων, αἵτινες μένουσιν ἀκαλλιέργητοι.

Μόνη δὲ ἡ παιδεία ἐνταῦθα ὅλων τῶν ἄλλων περισσοτέραν ἔλαβε πρόοδον. Τοῦτο προῆλθε καὶ ἐκ τοῦ ὅτι πλησίον ὑπῆρχε πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον τοῦ Καρτσιώτη, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ τῆς κλίσεως καὶ εὐφύας, αὐτῶν τῶν κατοίκων, οὐδὲν ἄλλο βλέποντες ἐν τῷ τόπῳ λίαν ἐπίζηλον ἐπίτημα. Τούτου ἕνεκα καὶ ἡ γλῶσσα ὅλων εἶναι καθαρὰ ἀπλοελληνική· ἐπὶ δὲ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ μετὰ ταῦτα εἶτι ὑπὸ μὲν τῶν Λακεδαιμονίων τέσσαρες ὠνομάζοντο, ὡς προφέροντες τὸ τέσσαρα, τέσσαρα, ἰωνικῶς, ὑπὸ δὲ τῶν συνεπαρχιωτῶν τῶν Γιαγιάδων, ὡς προφέροντες διὰ — διὰ ἀντὶ ἰδοῦ ἰδοῦ.

Πανταχόθεν δὲ τὸν τόπον τοῦτον ὅπωςδήποτε ἐξετάσαντες μένει εἶτι ὀλίγα νὰ εἰπωμεν περὶ τοῦ αὐτοῦ κλίματος καὶ αὐτῶ τὸ περὶ αὐτοῦ νὰ κλείσωμεν ἄρθρον μας.

Τὸ κλίμα τοῦ ἁγίου Πέτρου ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του εἶναι ἐν τῶν ὠραιωτάτων τῆς Πελοποννήσου, καὶ δύναται τις ἀνευ οὐδενὸς δισταγμοῦ νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ ἅγιος Πέτρος κατὰ τὸ θέρος ἀπ' ἀρχῆς Ἀπριλίου μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου εἶναι ἐπίγειος παράδεισος. Ἐπὶ ὑψηλοῦ κείμενος ὄρους ἀπεριόριστον ἔχει ὀρίζοντα, κατάρρητος ὢν ἐκ παμπόλλων καὶ ψυχρῶν ὑδάτων, καὶ κατάρρητος ἐκ διαφύων, ὡς εἰπομεν, δένδρων· καὶ τόσον ταῦτα εἶναι πυκνὰ καὶ ὑψηλόμα, ὥστε ἂν καὶ αἱ οἰκίαι ἅπασαι εἶναι ἀνώγειαι, τὸ πλεῖστον αὐτῶν κατὰ τὸ θέρος δὲν φαίνεται.

Τὰ πρὸς πόσιν τῶν κατοίκων ὑδάτα ἐντὸς τῆς κωμοπόλεως ψυχρότατα εἰς πολλὰ μέρη κηγάζουσιν· ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἐν αὐτῇ βέβουσι, δι' ὧν ἕκαστος τῶν κατοίκων τὸν ἑαυτοῦ ποτίζει κήπον. Μόνον δὲ τὸ ἐπίλοιπον τοῦ ἔτους εἶναι ψυχρὸν καὶ ὀλίγον ὑγρὸν, πολλῆς ἐνταῦθα πιπτούσης χιόνος. Ἡ δὲ λαμπρὴ ὑγεία τῶν κατοίκων καταφαίνεται ἐκ τε τοῦ ὠραίου αὐτῶν χρώματος καὶ σώματος, ὡς καὶ ἐκ τοῦ καθ' ἑκάστην γιγατικαίου βήμασι προχωροῦντος πληθυσμοῦ. Μόναι δ' ἀσθένειαι ἐνταῦθα σχεδὸν ἐπιπολάουσι πλευριτίδες, διαλίποντες πυρετοὶ, αἱμοραϊδὲς καὶ σπανιώτατα ὀφθαλμίαι.

Οὕτω λοιπὸν βλέπομεν ὅτι ὁ ἅγιος Πέτρος καὶ πληθυσμὸν ἔχει ἀξιόλογον καὶ καθ' ἑκάστην παντοίους τρόποις ἀναπτύσσεται. Τοῦτο οὐδόλως καθ' ὅλην ἀπαντᾶται τὴν ἐπαρχίαν. Ἐκτὸς τούτων ἀνά πᾶσαν Κυριακὴν ἀξιόλογον κάμνει ἐμπόριον καὶ μάλιστα δημητριακῶν καρπῶν, ὡς εἰς τὸ κέντρον τῆς ἐπαρχίας κείμενος. Ταῦτα παρατηρήσασα ἡ ἡμετέρα κυβέρνησις καλὸν ἦτο καὶ τὴν θερινὴν τῆς ἐπαρχίας εἰς ἅγιον

Πέτρον ἔδραν νὰ μεταθέσῃ, ἐνῶ τὴν χειμερινὴν εἰς Ἄστρος, καὶ ὄχι εἰς Λεωνίδιον, τόπον ὅλως ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς ἐπαρχίας ἀπόκεντρον.

Ἐν ἁγίῳ Πέτρῳ τῆ 5 Σεβρίου 1853

Ἀθανάσιος Α Σακελλάριος.

ΠΕΡΙ ΝΑΥΤΑΠΑΤΗΣ.

Ἡ ναυταπάτη εἶναι κακούργημα τόσω βαρὺ, ὥστε ὁ νόμος τιμωρεῖ αὐτὴν ἐνίοτε καὶ διὰ θανάτου. Καὶ ὅμως, ἐὰν ἤμην δικαστῆς ἤθελον θεωρήσει, ἀνόμως μὲν ὄχι ὅμως καὶ ἀξιοκατακρίτως, ὡς λίαν ἐλαφρυντικὴν αἰτίαν τὸν λόγον δέον ἐγένετο ἢ ἐπομένῃ περιεργωτάτῃ ναυταπάτῃ ὑπὸ Γάλλου τινὸς πλοικάρχου. Ἐἴ ἄληθειά πιθανὸν καὶ νὰ ἀπέλυον αὐτὸν ἐν συνειδήσει, χωρὶς ὀϊλοῦ νὰ δεκασθῶ ὑπὸ τῶν ἰσπανικῶν ὑπερπύργων τὰ ὁποῖα μετεβίβατε τόσω ἐπιτηδεῖως εἰς τὸ βαλάντιόν του ὁ ἐνοχος.

Ἐἴ μὴ πρᾶξιν ταύτην κοινοποιῶμεν ἀπαραλλάκτως ὡς περιγράφεται ἐν τῷ ναυτικῷ λεξικῷ τοῦ K. Jules Lecomte, ἀφίνοντες εἰς τοὺς ἀναγνώστας νὰ ἐξαγάγωσιν ὁποῖα θέλουσι συμπεράσματα, περὶ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν πολιτείας τῶν ὁσίων πατέρων τοῦ ἁγίου Δομνίκου.

« Ὅτε ἡ νῆσος τοῦ ἁγίου Δομνίκου εὐτύχει ὑπὸ τοὺς Γάλλους, ὁ διευθυντῆς Βουρδιγαλικοῦ τινος πλοίου, ἐτοιμαζόμενος νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκ τῆς ἀποικίας ταύτης εἰς τὴν Γαλλίαν, παρέλαβεν ὀκτὼ ἢ δέκα κιβώτια ἀσφαλῶς κεκλεισμένα καὶ δεόντως σσημειωμένα καὶ ἠριθμημένα, ἅτινα ἐστέλλοντο ὑπὸ τῶν ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ μοναχῶν εἰς ἄλλους μοναχοὺς τοῦ αὐτοῦ τάγματος εἰς Βουρδίγαλα.

« Οἱ παραδόντες τὰ κιβώτια ταῦτα ἐδήλωσαν ὅτι περιεῖχον τὰ ὀστά τῶν ἐν τῇ νήσῳ ἀποθανόντων ἀδελφῶν, τῶν μαρτύρων τούτων τοῦ ζήλου αὐτῶν περὶ τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθοῦς πίστεως. Διευθύνοντο δὲ τὰ βαρύτεμα ταῦτα λείψανα πρὸς τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα τοῦ τάγματος, ὅπως τύχῃσι τῶν ἐπικηδεῖων τιμῶν τῶν ὀφειλομένων εἰς τοιαῦτα εὐαγῆ κειμήλια.

« Ὁ πλοίαρχος ἔλαβε λοιπὸν τὰ κιβώτια, συνεφώνησε τὸν ναύλον, ἀπέθεσεν αὐτὰ ἐντὸς τοῦ κύτους τοῦ πλοίου του, καὶ ἐξέδοτο φορτωτικὴν. Ἐντὸς δὲ αὐτῆς ἐλέγετο ὅτι παρέλαβεν ἀριθμὸν τινα κιβωτίων, « περιεχόντων ὀστά ἢ λείψανα ὅπως παραδῶσῃ αὐτὰ εἰς ὃν τινα ἀνήκον. » Μετὰ δὲ ταῦτα ὑπέγραψεν αὐτὴν κατὰ τὴν τάξιν, προσθεῖς, ἐν ἀγνοίᾳ τῶν περιεχομένων, τὸ κλασικὸν « λέγει νὰ εἶναι » καὶ ἀνεχώρησε.